

Talapzatba véselt szöveg:

Állították a Millecentenárium jegyében Csesztreg Község polgárai

A szobrot ajándékozta Dr. Deák Sándor és családja.

*Krisztusibb embert,
Műveltebb falut,*

*Életerős népet,
Önérzetes magyart*

21:30, Csütörtök (december 8.), PAX Tv

Adjon Isten!

magyar dokumentumfilm, 61 perc, 1994

rendező: Párkányi Szabolcs

forgatókönyvíró: Párkányi Szabolcs

operatőr: Molnár László

A 60 évvel ezelőtt alapított KALOT emlékére

Adjon Isten!- így köszöntek a KALOT (Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Testülete) tagjai. Ezt a mozgalmat 1935-ben alapította Kerkai Jenő jezsuita pap. A szegedi tanyákat járva tapasztalta azt a nyomort, amiben akkor a vidéki proletariátus élt. Ez ösztönözte arra, hogy ezeket az embereket kiemelje ebből a nyomorúságos helyzetből, földet és tudást adva nekik. A szellem és a test emberét egyszerre akarta felemelni. Földosztást és az anyagi javak igazságos (nem egyenlő!) elosztását követelte. Ezzel természetesen kivívta a földesurak és a püspöki kar ellenszenvét is. A mozgalom 11 éve alatt közel 1500 faluban voltak egyesületei közel 1 milliós taglétszámmal. 20 népfőiskolán több ezer falusi legény sajátította el a különféle szakmák csínját-bínját. A KALOT, mivel keresztény világnézeti alapokon állt, szálla volt a kommunista vezetők szemében, és ezért oszlatták fel 1946-ban. Kerkai Jenőt tíz és fél év börtönbüntetésre ítélték, mint a "nép ellenségét".

Vetítik: PAX TV: Csütörtök (December 8.) 21:30

Hétfő (December 12.) 10:00

+

KALOT - WIKIPÉDIA

http://hu.wikipedia.org/wiki/KALOT_Katolikus_Népfőiskolai_Mozgalom

*

Kerkai Jenő útjai

P. Kerkai Jenő SJ életéről emlékezik meg, a kortárs és a harcostárs szemével Vida István, aki a múlt század harmincas-negyvenes éveiben aktív részese volt, mind a KALOT, mind az EMSZO mozgalmaknak.

Kerkai Jenő útjai

Most, hogy 1980 november havában halála tizedik évfordulójához értünk, sok mindenről szó volt. A göcseji családról, ahonnan jött, apja malmáról, amely ott áll a Kerka-patak partján, meg arról is, hogy a zalaegerszegi gimnáziumban Mindszenty volt a hittanára. Szóba került, milyen szívósan küzdött, hogy beállhasson jezsuitának. Újra vissza kellett emlékezni a 25 éves ifjú tanárjelöltre Kalocsán, aki növendékei szemét a kor és a nép problémáira irányította. A legfontosabb persze az volt, hogy róla, mint a KALOT megteremtőjéről és vezetőjéről beszéljünk: a nyolcévi példátlan "hódítás", majd az öt évig tartó "ellenállás" hősről, aki -mindössze negyvennégy évesen- végül is a történelem kerekai alá került. Tíz éven át volt a porondon, további négy éven át a rendezői fülkében, amikor Magyarország új urai befalazták a süllyesztőbe. Tudjuk, mintegy húsz év választotta el akkor, 1949-ben a haláltól, amely 10 esztendőös börtön és ugyanannyi időn át tartó rokkantság után érte Pannonhalmán. Kiszámítottuk, hogy a letűnése után eltelt több mint harminc év után, ma még kétmilliónyian lehetnek, akik számára neve fogalom.

Bizonyos, hogy a rabság, a félvakon szabadult ember megrokkánása és helytállása, az eljelentéktelenedés és holtig tartó titkosrendőri üldöztetés szintén az életművéhez tartozik. Éppen olyan tudatosan vállalta, mint előzőleg parasztmozgalma gondját-baját küzdelmeit. A sorok írójának felajánlotta az 1940-es évek vége felé az országból való menekülés biztonságos elintézését, mint ahogyan Kovrig Bélától Barankovics Istvánig többeknek sikerült a segítségével kijutniuk. Amit másoknak lehetővé tett, maga is megtehetné volna. De írásos bizonyítékokból tudjuk, hogy az otthon maradást -minden várható következménnyel együtt- kötelességének, sőt feladatának tekintette. Amiért az egyetemes társadalomtörténet és a hazai krónikák majd számon tartják: a nyilvánosság előtt véghezvitt teljesítménye. Az eddig rendelkezésünkre álló értesülések szerint a XX. században a KALOT-hoz fogható méretű és dinamikájú parasztfjúsági-, de parasztmozgalom se létezett. Vizsgáljuk meg főbb vonásaiban a történeti jelenséggé vált mű és működés útját, arculatát keletkezésétől fogva.

A gondolat gyökerei

Kerkai páternak fiatalkorában egyik szellemi ébresztője volt: Varga László a neves rendtárs, utóbb belgiumi magyar főlelkész. Varga, aki túlélte Kerkait, egyszer feljegyezte vele kapcsolatos emlékeit: "Az írók egy csoportja, Veress Péter, Illyés Gyula már alaposan felrázta a közvéleményt, ám ezenkívül nem történt semmi. Akkor jött Kerkai, miután az egyetemi tanulmányok közben kidolgozta munkatervét, mert cselekedni akart és mozgalmat szervezni olyan téren, ahol az uralkodó osztállyal, sőt a püspöki karral került volna harcba, tehát eleve a bukás fenyegette, ha nem sikerül neki olyan módszert találni, amely ellen nem volt kifogás."

A Varga-idézet egy kérdést vet fel. Vajon a népi írók hatása és fellépésük hatástalansága indította el Kerkait? Ez az első és a válasz nemleges. Varga páter vázlatos visszaemlékezése nem a "népiek" hatástalanságáról, hanem hatásuk határaitól beszél. A harmincas évek közepén, amikor Kerkai Szegeden elindítja mozgalmát, Varga szerint már alaposan felrázták a közvéleményt, de a nép életében semmi se változott. Az értelmiségiek, főképp a fiatalok körében támadt visszhang gyakorlatilag a téma szabatos, részben tudományos vizsgálatát, általában a szociográfia, különösen a falukutató felvirágzását foglalta magában. Maga a nép, kivált a falusi szegénység milliós tömegei alig szerezhettek tudomást az új hullámról, és ha mégis, vegyes érzelemmel fogadták. Németh Lászlónak több akkori írásában merült fel a tapasztalás, milyen bizalmatlanul fogadják a Tömörkény által ábrázolt egyszerű emberek és a náluknál is egyszerűbbek az úrféle közeledését, főként, ha népbarát. Tény, hogy a bontakozó népi irodalom mozgalma akkoriban szellemi áramlat volt, politikai programmal még nem rendelkezett, gyakorlati tervekkel meg egyáltalán nem.

A húszas évek végén és a harmincas évek elején először szólásra jelentkező írók közül Kerkai minden bizonnyal olvasta Oláh György "Hárommillió koldusát" és Milotaynak az "ismeretlen Magyarországról írt leleplező sorozatát. Indítékai és eszméi azonban mélyebbre nyúltak. Filozófiai tanulmányaiból a keresztény társadalmi etika érzékeny iránytűjét hozta magával a XIII. Leó híres Rerum novarum c. körlevelével kapcsolatos alapelveket, amelyeket éppen ebben az időben egészítette ki XI. Pius Quadragesimo anno-ja. Akkor, 1930-1931-ben kerültem Kerkai Jenővel közelebbi kapcsolatba, mint felsős diák. Ma visszagondolva úgy látom, hogy már sok tekintetben tudta, mit akar később megvalósítani. A magyar glóbuszon Széchenyi, Zichy Nándor és Prohászka útmutatásaihoz akart igazodni, alkalmazva őket századunk adottságaira. Egyik későbbi főembere, a nála négy évvel fiatalabb Nagy Töhötöm arról számol be, hogy neki már 1931-ben vázolta azt a gyakorlati programot, amely 1935 őszén indult el a megvalósulás útján. Kerkai pátert tehát valláserkölcsei indítékai, társadalomkritikája, a szegény néppel való együttérzése és az ország szociális újjáépítésének ügye, rokontörekvésektől függetlenül vezérelte a gyakorlati cselekvés felé.

Dávid és a Góliátok

Mit akart Kerkai? Kétségtelen, hogy a Loyola lelki arzenáljában felvértezett ifjú szerzetesi életkorával is velejáró "apostoli" tűz fűtötte, amikor határozott. Gyakorlati beállítottsága azonban hamar elvezette ahhoz a felismeréshez, hogy a "világ krisztianizálása" addig csak jámbor óhaj marad, amíg a nemzet nagy többsége a maga istenadta jogát és jussát az egyház nélkül, sőt annak ellenére kénytelen kiharcolni. A kereszténységnek ezt a történelmi botrányt fel kell számolnia, mégpedig azáltal, hogy tevőlegesen visszatér saját alapelveihez: az igazságosság és az emberséges szeretet szolgálatához. Hazánk minden tagja tudja és érezze meg, hogy valahányszor emberhez méltóbb életért küzd, Krisztus szolgálja mellette állnak. Így vált a kezdő apostol programja forradalmivá, és így lesz érthetővé hajdani mesterének, Varga páternek már idézett megállapítása, hogy aki ezért szervezett erővel síkraszáll, szembetalálja magát az uralkodó osztályokkal, de a főpappal is.

A hatalmas bátyák sora a nagybankoktól a gyáriparosokon keresztül a nagybirtokos és az ún. hitbizonyos csoportokig húzódott. Utóbbiakhoz tartozott a káptalani, a püspöki és

szerzetesrendi földbirtok is. Minden bérjavítás, üzemi demokrácia, vagy földreform követelése ezen a védelmi vonalon túl a közrend és államiság féltőit se hagyta hidegen. A kérdések kérdése: hozzájárul-e rendje, hogy egyik tagja ilyen "felforgatásba" belevágjon? Ezt valószínűleg még tanulmányai közben tisztázta, röviddel azután, hogy terve körvonalai kirajzolódtak. Kapóra jött neki az akkor születő félben lévő Actio Catholica, vagyis a "katolikus cselekvés" varázsigéje. A Jézus Társaság örömmel fogadta az ehhez kapcsolható vállalkozás gondolatát, hiszen a rendnek mindig jó érzéke volt az időszerűhez. Az alapos felkészülésnek tehát nem volt akadálya.

Ebben a korszakban döntötte el azt is, hogy mozgalmát a parasztfjúságra építi. Falun a nép és az egyház közötti elhidegülés folyamata nem öltött még közel sem olyan vészes méreteket, mint városon, főként a munkásnegyedekben. Az alsópapság és a tanítók körében sokan voltak, akik a néppel sorsközösségben éltek, gondjaikat magukévá tették. Némely vidéken élt még a katolikus Népszövetség hőskorának emléke is, amikor a szervezett önszegély eszközeivel javítottak a falu sivár és szegényes viszonyain. A Kerkai által kiszemelt terep azonban szociális szempontból is a legnyomorultabb volt, leginkább szorult orvoslásra. De hogyan vívjon meg Dávid annyi népellenes Góliáttal, akiknek még magának a népnek a bizalmatlansága és passzivitása is további előnyt biztosít?

Stratégiák változása

Kerkai páter nem akart "új időknek új dalaival" és látványos riadóval betörni a magyar világba. Nemcsak kicsiből indult, de kölcsönvett poros cégtábla alatt, a Katolikus Legényegylet szegedi székházában. Még csak alakuló gyűlést se kellett tartani. Bekapcsolódott, tüzet gyújtott. Előzetesen kihámozta az ódon alapszabályból, hogy a tagság tetszés szerint alakíthat szakmai csoportokat és erre a vékony játéklehetőségre építette tervét. Szeged városában, a legényegyleti keretben csakhamar megindítja a munkások szakszervezkedését, majd szinte észrevétlenül továbblép: szervezni kezdi az agrárfjúsági legényegyleteket, mint "szakmai" csoportosulást. Ez volt a jogalap és nála ártalmatlanabb cégért keresve se találhatott volna. Csak mellékesen, de említésre érdemes, hogy a városi kezdeményből fejlődött ki a fáradhatatlan Radnai Mikes részvételével a Szegedi Munkásság Hivatásszervezete, az 1939-ben háromtagozatúvá (munkás-paraszt-értelmiségi) vált Magyar Dolgozók Országos hivatásszervezetének előfutára. Amíg Kerkai Szegeden működött, nem hanyagolta el munkásmozgalmát sem, bérmozgalmaikban is részt vett. Nemsokára azonban világos lett, hogy a legényegyleti keretek népmozgalommá tágításában a munkásszervezkedés csak bevezetője volt a parasztmozgalom létrehozásának.

Krisztusibb embert! Műveltebb falut! Életerős népet! Önérzetes magyart! Ennek a négy jelszónak a megvalósítása -ebben Kerkainak rég nem volt kétsége- gyökeres földreform, egészséges telepítés nélkül elképzelhetetlen. Erről azonban eleinte mélyen hallgatni kellett. Ebből a szempontból figyelemreméltó, milyen stratégiai elgondolásba ágyazta be a csendes indulás és gyors növekedés tervét. A távoli példa Dánia volt, ahol Grundtvig lutheránus püspök, népművelő és reformer a XIX. században megvetette alapjait a módos és művelt parasztok országának. Megalapította az első népfőiskolát, az egész népfőiskolai mozgalmat, majd a nagybirtokosokat rávette, hogy fokozatosan engedjék át földjeiket az egyre műveltebb

paraszságnak, hosszúlejárátú törlesztésre. Kerkai páter tudta, hogy ezt Magyarországon másként kell megközelíteni. Ezért elindult a parasztfjúságot felébreszteni, kiművelni, szervezett tömbbé alakítani, hogy ezzel a háttérrel felléphessen a katolikus püspöki kar színe előtt hasonló tervvel, mint amilyennel valamikor Grundtvig hatott a dán vezetőrétegre. Az volt a számítása, hogy az "apostolutódok" a mi századunk derekán nem térnek majd ki: önként átengedik 20-30 éves törlesztéssel a KALOT tagok földbérlelő szövetkezeteinek a nagybirtokot. Ez a tettük, mint krisztusi gesztus megnyitja egyrészt az általános földreform útját, másrészt szolgálja az egyház megújulását.

1939 késő tavaszán Kerkai úgy vélte, hogy elérkezett már az igazság órája, következhet a "nagy kanyar". A hólabda módszer az első négy év alatt elképesztő sikerekhez vezetett, az 1938-as eucharisztikus kongresszus alkalmával 30 ezer ifjú paraszt vonult végig Budapesten, a remélt háttér szemmel láthatólag biztosítva volt. A soron következő püspöki konferencián Kerkai páter szóhoz juthatott, de az áttörés meghiúsult. Tervét elő sem adhatta, mert a hangadók nem hagyták, pedig az is benne volt, hogy a földek megváltásából befolyó pénzek gazdasági és kulturális létesítmények formájában miként biztosítják az ún. célvagyon korszerű fennmaradását. Egyetértés helyett komoly ellentétet vezetett az igazság órája. A páternek volt mit aggódnia, mind személye, mind a KALOT jövője miatt.

A bekövetkező válságnak elébe vágni, ez volt a játszma következő lépése. A lépést úgy tette meg Kerkai, hogy rendje segítségével kieszközölte az akkori pápától, XII. Piustól egy brevét, amely áldását küldi a KALOT minden tagjának és vezetőjének a munka folytatásához. Az esemény visszavonulásra készítette a szembenálló főpapokat és felbátorította azokat, akik titokban hívei voltak a reformnak. Kerkait viszont új stratégiára készítette. Nem elég "alulról" szervezni a társadalmi erőt és hátteret, szövetségeseket kell gyűjteni a közép-, sőt a felsőrétegből is. A nép életképessége, a társadalom egészsége közös nemzeti ügy, az igazságosság és emberiség érvényesítése keresztény parancs, tehát bizonyos, hogy a közvetlen hátrányt szenvedő osztályok tagjain kívül másoknak is szívügyük a "feudálkapitalista" viszonyok megszüntetése. Az első nagy kudarc tanulsága, pedig abban állt, hogy a mozgalomnak kész tényeket teremtvén, minél kevesebb elméleti vita kíséretében kell tovább haladnia. Erre az elgondolásra most utólag legtalálósabbnak a társadalmi erózió meghatározást tartom.

Hogy vált be a második stratégia? A következő évek jelentős erőgyarapodást hoztak. Országosan több mint félmillió tagja, 2500 faluban működő helyi szervezete és húsz népfőiskolája lett a KALOT-nak. A nép bizalmatlansága és passzivitása párolgásnak indult, a művelődés és öntevékenység szükségletté vált. 1943-1944-ben mintegy harmincezerre rúgott azok száma, akik a népfőiskolákon hosszabb-rövidebb tanfolyamot végeztek, köztük százával, ezrével a falusi értelmiség (főleg papok és tanítók) és a városi ifjúság tagjai.

A szövetségesek? Hogy csak a kirívókkal foglalkozzunk: három püspök,. Egy földbirtokos gróf meg egy főherceg is beszállt a népfőiskolát alapítók sorába, hasonlóképpen tett egy város képviselőtestülete vagy egy egyházmegye papsága, -írók és tudósok jöttek, mint Bálint Sándor, Sinka és Koós Károly- jónéhány miniszter és miniszterelnök érdeklődését követően, pedig egy valódi barát, teleki Pál, együtt másokkal, mint Kovrig Béla vagy Fakas Ferenc. Sorrendben a huszadik népfőiskola már kimondottan telepesképző volt, amelyhez 250 holdas tangazdaság

tartozott és nyolc hónapon át vezette be a parasztfiatalokat a korszerű mezőgazdaság gyakorlatába. Ez volt az utolsó állomás a kész tények teremtetése előtt, amelyeket a harmincas években szervezett állami szerv, az ONCSA (Országos Nép- és Családvédelmi Alap) kiskapuján át hozott tető alá Kerkai: a KALOT település prototípusát 418 holdon, ahol tizennyolc ifjúházas földbérlet-szövetkezeti formába vette birtokba földjét, házát, teljes felszerelését és kapott hozzá kamatmentes pénzkölcsönt is. A telepesek és telepesképző népiskolák szaporodásának azonban elébe vágott a II. világháború alakulása hazánk hadművelleti területté vált.

Politikai tánclépések

Nagy Tőhötömnek, a KALOT későbbi elnökhelyettesének már idézet könyvéből tudjuk, hogy a szegedi rendőrség érdeklődését hamarosan felkeltette a mozgalom. Diplomatikusan kellett viselkedni, nemcsak velük, hanem a sajtó és politika tényezőivel szemben is. Ezek az időrabló "tánclépések" nagyon nehezére estek Kerkainak, ezért rendszerint helyettesét, Nagy pátert küldte a vonalba, aki mesterien tudott tárgyalni mindenkivel. A végső szót persze a "kisatya" mondta ki, ahogyan Kerkai Jenőt baráti és mozgalmi körben nevezték.

Ahogy erősödött a KALOT, úgy szaporodtak külső problémái is. Sok politikus szemet vetett rá, de a pártpolitikától mindvégig független tudott maradni. Világos volt, hogy idővel a törvényhozásban is meg kell születniük azoknak az intézkedéseknek, amelyek az egészséges népi Magyarország kialakulásához kellenek. 1943 előtt egyik párt se kezeskedet értük és Kerkainak nagyjából olyan helyzet lebegett a szeme előtt, amelyben az összes pártok kénytelenek majd tekintetbe venni egy hatalmas parasztmozgalom követeléseit, ahogyan a nyugati demokráciákban, pl. a szakszervezetek állásfoglalására minden párt súlyt helyez.

De előbb még a fennmaradásért kellett megvívni a harcot. A negyvenes évek elején a hivatalos Levente-intézmények egyfajta ifjúsági egységszervezet szerepét szánták állami részről. A KALOT-ra nézve nagy veszélyt jelentett a terv, ezért valahogyan el kellett hárítani. Kerkai és Nagy Tőhötöm a mozgalomban immár hagyományosnak nevezhető jószomszédság koncepciót követte. Mielőtt a Levente intézmény akciótervét kidolgozhatta volna, ott feküdt az asztalán egy paktum ajánlata, amelyben a KALOT -önállóságát megtartva- kész volt "tehermentesíteni" az egységszervezetet. Így menekült meg attól, hogy elnyeljék és még barátokat is szerzett.

Ennek a huszárvágásnak valamilyen formában való megisméltésére hamarosan rászorította a történelem a KALOT vezetői. Nagy Tőhötöm merész elhatározással elindult a frontok vonalain át Malinovszkij marsall főhadiszállására, hogy ott Kerkai megbízásából működési engedélyt szerezzen az új helyzetben a mozgalom számára. Ez 1944 késő őszén történt és pozitív eredménnyel zárult. Az öröm nem bizonyult tartósnak, mert két évvel később, 1946-ban egy máig tisztázatlan merénylet ürügyén a kommunista belügyminiszter feloszlatta a KALOT-ot. Bár egyéb, akkor még fontosnak ítélt okból új névvel, de a régi vezetők leváltásához ragaszkodva újra engedélyezték a működést, a háborús események után rugalmasan talpra álló mozgalom napjai meg voltak számlálva. Kerkai nem csinált ügyet a leváltásból. A közvetlen vezetést utódja, Babóthy Ferenc volt kalotista révén jókézben tudta, önmaga, pedig a nélkülözhetetlen tanácsadó szerepéhez mindenben rajta tarthatta a szemét.

Ezen a ponton azonban szükséges nagyon messzire előretolni az óra mutatóját és Mindszenty bíborosnak az USA követségén vezetett napi jegyzeteiből idézni az 1970. december 22-én írottakat: "P. Kerkai Jenő SJ 66. évében Pannonthalmán Meghalt. 21 népfőiskolát állított. Kedves gimnáziumi tanítvány. Sokat raboskodott. Együtt épületben együtt is voltunk. Fájt egy ellentét. Ő hajolt a kommunista ifjúsággal való megegyezésre és persze nem engedhettem meg."

Mire vonatkozik közelebből az ellentétre való utalás? Kerkait jóhiszeműsége és modus vivendit keresése a Malinovszkij sakkhúzás látszólagos sikere után további lépésekre bátorította. A KALOT indulása tizedik évfordulóján, 1945-ben tartott ünnepélyre meghívta a hazai kommunista ifjúsági szervezet, sőt a Komszomol küldötteit is. Ezen a gesztuson túlmenőleg igyekezett a "békés együttélés" állapotát megteremteni az új helyzet uraival és így belépett az akkori koalíciós csúcsszervezetbe, a MIOA-ba (Magyar Ifjúság Országos Tanácsa) is. Azóta köztudomású, hogy ennek akárcsak magának a koalíciós kormánynak minden erővonala a moszkvai "gleichschaltolók" kezében összpontosult, de Kerkai a kapcsolat ápolásától mégis többet remélt a KALOT számára, mint a félrevonuló, elszigetelődő magatartástól. Hogy érzelmileg és világnézetileg milyen nehezére esett ez a "haláltánc", aligha kell hangsúlyozni, hiszen tanulmányaiból alaposan ismerte a marxizmust és a szovjet realitást. Amit nem tudott és nem is tudhatott, milyen mérvű lesz a "gleichschaltolás".

Mindszenty nem értette meg Kerkai próbálkozásait. Számára a kommunistákkal szemben fennálló elvi elutasításnak egyetlen logikus következménye a rideg politikai szembenállásban, de legalábbis az elkülönülésben állhatott. Kerkai páter viszont értette Mindszenty álláspontját. De úgy vélte, hogy a kompromisszum keresésnek is megvan a létjogosultsága és a kétféle magatartásnak egymással párhuzamosan kell érvényesülnie. Ebből származott az ellentét, amely mindkét félnek fájó volt. Nemcsak a tanár-tanítvány viszony, annál sokkal több romlott meg közöttük, hisz Mindszenty 1945-ig a KALOT őszinte szövetségese volt, 1945-ben, pedig Kerkai és Nagy páter jelentős szerepet játszottak hercegprímássá való kinevezésében.

Az utolsó utak hossza

Kerkai "keresztútja" nem a tíz évig tartó börtönnel kezdődött, hanem már évekkel előbb. Amikor az 1944-1945-ös fordulópont felé közeledtünk és az új helyzetre szóló felkészülés elől kitérni többé nem lehetett, a társadalmi nehézkedés törvénye folytán: Kerkai Jenőnek, mint a legnagyobb katolikus, sőt magyar népmozgalom vezetőjének valóságos kulcsszerepe lett. A múltékony cégtáblák és homlokzatok jelentősége szétfoszlott, csak a túlélni képes gyökérzet számított. Az ún. földalatti korszakban elhatározott (Keresztény) Demokrata Néppárt az EMSzO és Hivatásszervezet mellett túlnyomólag a KALOT hatalmas táborára épített. Ettől fogva Kerkai, már erős és tevékeny egyénisége miatt is kénytelen-kelletlen az új keresztény politika csendes főrendezője. Kezdetben az Új Ember megindítói (Saád Béla, Ijjas Antal) éppen úgy hozzá járnak tanácsért, mint a Kisgazdapártban aktív volt munkatársai (Czupy Bálint, Hajdú-Németh Lajos, Horányi Tibor) és mindvégig az egész Demokrata Néppárt. Barankovics Istvánnal jóformán naponként folyt a tanácskozás.

A nemrég elhunyt kiváló író és publicista, Ijjas Antal, aki a KALOT hetilapjának, a Magyar

Vetésnek és a Népünk című havi folyóiratának is főszerkesztője volt, egy beszélgetésben a politikával bíbelődő Kerkai pátert az undorral kártyázó játékoshoz hasonlította, aki kénytelen egyre tovább játszani. Így volt. A Móra megírta magyar "politikoszférában", főleg 1944 és 1948 között ez lett az ára mindenféle társadalmi szervezkedésnek. Aki félszívvel kártyázik, nehezen nyer, és ha hamis kártyásokkal kénytelen játszani, sokára veszi csak észre, hogy esélye se volt.

Amikor 1948 nyarán rendje Kaposvárra helyezte, -a politikától igaz: "Parasztifjúsága" új vezetőitől is távol"- fellélegezhetett. Megint "cselekedhetett" Bánáss veszprémi püspök engedélyével az egyházi iskolából eltávolított nővérek közül munkatársakat toboroz, hogy Somogy- és Zala megye területén a falusi asszonyok lelkigyakorlatos mozgalmát megszervezze. Ennek a keserves, de embertámogató vállalkozásnak vet véget 1949 februárjában bekövetkezett elhurcolása, a mintegy tíz éves börtön bevezetője. Arról, hogy milyen megrokkant állapotban láttuk viszont, és arról is, hogy tudatosan vállalt mindent, ami történt, már beszéltünk. Fűzzük hozzá még, hogy 55 évesen, kiszabadulása után elment munkásnak és nagyjából az is maradt végig. Szívinfarktus, agyérgörcsök időnként leterítették. Amíg tudott, megint csak feltápáskodott, élete utolsó tíz hónapját bénán és vakon a pannonhalmi betegteremben töltötte.

Utolsó korszakában vele élő társai szerint, 1965-ben lehetett, amikor a KALOT munka valamilyen, bármilyen formában való folytatásának a lehetetlenségével végleg leszámolt. Szavajárásának megfelelően leszögezte, hogy élete "új kanyar elé" került. Egészen addig, különösen 1956 hatása nyomán nem tudta elképzelni, hogy bármilyen rendszer nélkülözhetné egy lélektámogató, művelődést szolgáló népi mozgalom munkáját. Ekkor minden maradék lendületével a monostor területén élő sok beteg és öregember szolgálatába kezdett. Az ápolók munkáját igyekezett kiegészíteni mindazzal, amit családja körében kap meg az erőtlenné vált családtag. Közben azzal is foglalkozni akart, hogy a hegy lábánál fekvő Győrszentmárton lakossága fürdőházhoz jusson. Nem vették tőle jónéven a hivatalosak. A holmiját átkutató politikai nyomozóknak négy órás előadást tartott a kereszténység társadalmi jelentőségéről. Utána a kimerültségtől napokon át nyomta az ágyat. Erről egyik találkozásunk alkalmával mesélt, a halálát megelőző évben. Mellékesen megjegyeztem, mennyivel nagyobb és hálásabb közönségnek beszélhetett volna húsz éven át, ha kellő időben a "szabadságot választotta" volna. Fejével tagadólag intett és kifejtette, hogy nem érvényesülni, hanem a népünkhöz hűnek maradni, ez a fontos, és a lét más, magasabb dimenziójában a vállalt szenvedést a nagy cél javára fordítja Isten a történelemben. Ha visszagondolok Kerkaira, ma is a régismert Széchenyi vótum visszhangzik bennem: "Lenyesik szárnyaimat, lábamon fogok járni, levágják lábaimat, kezeimen fogok járni, lemetszik karjaimat, hason fogok csúszni, csak használhassak."

Vida István (1980)

A szerző:

Vida István Komáromban született, 1915. április 6-án, jezsuita diák Kalocsán, majd a pesti jogi karon joghallgató. Az Egyházközségi Munkásszakosztályok (EMSZO) alapítója, 1936 őszén, az

EMSZO-KALOT együttműködés programjának meghirdetője (1938. május 15.), a Magyar Dolgozók Országos Hivatásszervezete értelmiségi tagozat (agrár és ipari mellett) főtitkára (1939). A "hivatásszervezet" névadója a mozgalomindító Kerkai Jenő, jelentése: a munka hivatássá emelése, beleértve ennek gazdasági-társadalmi feltételeit. 1944 végén a KALOT, EMSZO és a Hivatásszervezet vezetőit a nyilasuralom bebörtönzi vagy deportálja, köztük Vida Istvánt is. A rövid életű koalíciót követően (1945-1947) munkanélküli, segédmunkás végül könyvügynök. Könyvantikváriumot nyit (1957-1971), fenyegetettség miatt emigrációba kényszerül (1971 ősz), ezért két és fél év börtönbüntetésre és teljes vagyonelkobzásra ítélik távollétében. A tübingeni egyetem egyik kari könyvtárának vezetőjeként vonul nyugdíjba (1981). Antall József miniszterelnök szorgalmazására ítéletét semmissé nyilvánítják, egyébként Antall Józsefhez személyes barátság fűzte Hazatérése után, 1996. május 13-án, Budapesten elhunyt.

Számtalan tanulmánya jelent meg, részben itthon (Vigília, Új ember, Magyar Szemle), részben emigráns lapokban (Új Látóhatár, Katolikus Szemle). A 30-as évek mozgalmáról írt alapos összefoglalás a "Szociális irányú katolikus mozgalmak hazánkban (1935-1945)" (Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 4. k. Bp. 1992.). A "Félbemaradt reformkor" c. könyv összeállítója, bevezető tanulmányának szerzője. (Róma, 1990.) Jelentős Erasmus-kötete kéziratban, hiánypótló a szakirodalomban, máig nem jelent meg. (Bikfalvi Géza)